

La plana de l'Alt Camp

Aquesta setmana presentem els trets distintius de la unitat de paisatge de la plana de l'Alt Camp, que ocupa part de les comarques de l'Alt Camp i el Tarragonès.

Reportatge d'El Temps

La plana de l'Alt Camp s'individualitza a l'extrem nord de la gran plana del Camp de Tarragona.

Presenta una forma triangular, amb la part més ampla al costat sud, on queda delimitada per l'esglaó excavat pel curs del riu Francolí que la separa de la plana del Baix Camp. Es fa més estreta a l'extrem nord on resta tancada per un amfiteatre de muntanyes: la serra de Miramar, al nord-oest, la separa de la conca de Barberà; el curs del riu Gaià i els relleus del bloc de Gaià l'encerclen pel nord i nord-est. Pel costat de llevant els terrenys del massís de Bonastre la separen del Baix Penedès.

El caràcter més o menys compacte dels nuclis urbans situats en el medi rural, juntament amb la presència d'un cert mosaic format per conreus i bosquines, dota d'una gran personalitat el paisatge.

Evolució històrica del paisatge

Es disposa de documentació gràfica i escrita d'aquesta àrea des del segle XII, fet que dona a entendre la rellevància d'alguna de les poblacions existents en aquest àmbit. Històricament queda demostrada la importància estratègica d'aquesta zona com a pas de comunicacions. De la mateixa manera, hi ha registres que daten del segle III prop de Valls i a la serra de Miramar, de la presència de la Via Aurèlia, que comunicava Tarraco amb Lleida i més sectors interiors

de l'antiga província romana Tarracense.

Els primers fogatges són del segle XIV, i des d'aquell moment hi ha registre documental de la població, de la seva evolució i alhora de la importància que va tenir pel que fa a l'impacte en la transformació del paisatge. Destaca la dualitat existent entre els terrenys abruptes formats per la serra de Miramar, que ha estat un àmbit històricament despoblat, i l'àmbit de la plana, que és on tradicionalment s'ha concentrat la població.

Les característiques físiques i climàtiques de la serra de Miramar no n'han afavorit l'explotació agrària però sí les activitats vinculades a l'explotació ramadera i forestal. Tot i això, les zones més baixes del sector, i gràcies a les correccions dels pendents produïdes per la construcció de marges de pedra seca —molt abundants a la zona més occidental—, van permetre la presència de cultius com l'olivera i l'avellaner. En aquest subsector del territori el paisatge ha anat evolucionant des del caracteritzat per masses boscoses empobrides i conreus ubicats als peus de la serra —propi del segle XIX i primer quart del segle XX— fins a un paisatge dominat per les masses forestals —característic de la segona meitat del segle XX.

El conreu de la vinya va assolir la seva màxima expansió abans de l'arribada de la fil·loxera, l'any 1893, i es va arribar a conrear a tota la plana. Després

de la fil·loxera el paisatge va anar canviant d'acord amb l'aparició de nous conreus com els ametllers, les oliveres i, en les zones més properes al Francolí, els avellaners. Al començament del segle XX, la crisi de la producció agrària va donar lloc a l'abandonament d'aquells conreus situats en zones de més difícil accés i menys productives, fet que va provocar que aquests espais fossin colonitzats i ocupats per masses forestals de pi blanc i matollars. La zona muntanyosa en les darreres dècades ha patit de manera significativa l'impacte dels incendis i de l'obertura o ampliació de les infraestructures de comunicació.

El conjunt del paisatge d'aquests espais, exceptuant la major part del municipi de Valls, encara avui està fortament marcat pel caràcter rural, fruit de la forta especialització agrícola que va assolir la comarca i que encara s'ha mantingut fins als nostres dies. L'especialització industrial i de serveis que ha patit la comarca des de la dècada dels setanta fins a l'actualitat ha servit a moltes famíli-

Vista de Figuerola del Camp. Les parcel·les estan delimitades per murs baixos de pedra seca. Al fons es pot observar la serra de Miramar, que limita amb el paisatge de la Conca de Poblet.

es de pagesos per compaginar, a temps parcial, la pagesia amb altres activitats de diversos sectors com la indústria, la construcció o els serveis.

El paisatge, avui

El paisatge de la plana de l'Alt Camp és un paisatge agrícola bastant homogeni. Els camps de conreu estan establerts sobre una plana gairebé perfecta en el sector que s'estén entre el Pla de Santa Maria i Valls. Al sud de Valls, l'horitzontalitat de la plana es veu interrompuda per alguns tossals i petites elevacions. L'activitat agrícola prospera sobre els sòls desenvolupats en materials sedimentaris, més fins i fèrtils en el sector sud.

No hi ha cursos d'aigua importants que travessin la plana a excepció del Francolí, que se situa en la divisòria entre les planes de l'Alt i el Baix Camp. L'homogeneïtat del paisatge només es trenca per la presència de dos polígons industrials de grans dimensions situats a la perifèria dels dos nuclis de po-

blació principals: Valls i el Pla de Santa Maria, que són molt visibles des de qualsevol punt una mica elevat dels voltants de la plana.

El paisatge de la plana de l'Alt Camp està sotmès a les dinàmiques socioeconòmiques relacionades amb l'activitat agrícola que, per la gran superfície de terreny que ocupa, té una forta incidència en el paisatge. En les darreres dècades hi ha hagut una certa substitució

d'alguns conreus com la vinya i el garrofer per altres fruiters (avellaners, ametllers i cirerers), tot i que en alguns pobles els garrofers hagin recuperat una part de la superfície perduda en els darrers anys.

L'àrea de la plana de l'Alt Camp es pot dividir en tres subsectors: el sector nord, corresponent a la zona muntanyosa (serra de les Guixeres, Miramar, etc.); el sector central, corresponent a la plana (Valls, Alió, Pont d'Armentera, el Pla de Santa Maria, Fontscaldes, Picamoixons, etc.); i el sector sud, a la zona de les valls que drenen cap al Francolí i el Gaïà (riu Francolí, Perafort, Bràfim, etc.).

Al sector nord, el paisatge alterna la presència majoritària de zones forestals, principalment a les zones més elevades, amb un paisatge agrícola de secà, on predomina bàsicament el cultiu de la vinya, acompanyat d'ametllers i oliveres. Aquests cultius apareixen intercalats amb altres conreus erms que a causa de l'abandonament han estat ocupats de manera successiva per espècies arbustives característiques de les brolles mediterrànies. Hi ha una molt baixa presència d'assentaments de població en aquesta zona, on només destaca la pedania de Miramar, que pertany al municipi de Figuerola. Aquest petit nucli de població ara deshabitat compleix una clara funció estacional de segona residència.

Destaca en aquest sector el pas de diverses infraestructures de comunicació i transport, així com un oleoducte i una línia de molt alta tensió. La quantitat d'infraestructures revela la importància estratègica com a pas de comunicacions d'aquest punt del Camp de Tarragona amb els corredors que es dirigeixen cap a l'interior de la Península Ibèrica pel pla de Lleida. Aquest fet pot transformar significativament el paisatge amb projectes de gran abast com el desdoblament de l'N-240 (futura A-27) entre Tarragona i Montblanc.

El sector central bascula a l'entorn de la presència de Valls, que ha actuat com a pol de desenvolupament i canvi de la realitat de l'Alt Camp pel que fa al dina-

EL MIRADOR

COLL DE LILLA

Coll de Lilla, a 540 metres d'altitud, és un mirador privilegiat des d'on es pot observar el conjunt i la diversitat de la plana de l'Alt Camp i de bona part del Camp de Tarragona. És un espai molt viu i alhora aprofitat per a múltiples actes i esdeveniments, caminades, trobades, curses i rutes.

A sota, la ciutat de Valls i la seva perifèria. Al costat, la zona del Pla de Santa Maria concentra una gran quantitat de construccions de pedra seca. En destaquen especialment les barraques, tant per la seva densitat com per la seva monumentalitat.

misme econòmic i social de la comarca. Destaca el paisatge eminentment agrícola entre Valls i les poblacions situades al nord i a l'est de la capital, on s'alternen camps de vinya, amb els d'oliveres i ametllers, juntament amb la presència de terrenys abandonats o petits rodals de pi blanc encerclats per camps. A excepció de l'autopista AP-2, que travessa diagonalment el territori, i de diversos polígons industrials, es configura un paisatge agrícola ordenat, amb una elevada qualitat paisatgística, on els usos residencials i industrials són escassos.

El sector sud és l'àmbit que, des del punt de vista de transformació i alteració del paisatge tradicional, és més dinàmic, és el que possiblement evolucionarà de manera més ràpida en els propers anys. Destaquen en aquesta zona la presència dels creixements urbans de municipis com els Garidells, Perafort i la Secuita, fortament influenciats per la proximitat a la ciutat de Tarragona, la refinèria de la Pobra de Mafumet o l'estació Perafort-la Secuita de la línia d'alta velocitat, que conjuguen una gran capacitat transformadora del paisatge. Actualment, el paisatge predominant en aquest àmbit està caracteritzat per la transformació cons-

SABIES QUE...

ESTUDIAR EL PASSAT PER PLANIFICAR EL FUTUR

El PaHisCat (Paisatge Històric de Catalunya) és un projecte pilot sobre l'evolució històrica del paisatge que pretén identificar, documentar, entendre, cartografiar i difondre les traces del passat que són visibles en quatre dels cent trenta-cinc paisatges contemporanis de Catalunya: Horta de Pinyana, Conca de Poblet, Terraprim i Vall Cerdana.

Aquest projecte està orientat cap al passat i pretén reconstruir com era el paisatge català en època romana, en època islàmica, feudal, moderna o bé fa cinquanta anys. Alhora està orientat cap al futur i s'ha pensat per poder gestionar més bé el territori. Descobrir els orígens històrics dels camins, camps, séquies, pobles, masos, molins, carrerades, etc., suposa un notable increment del patrimoni col·lectiu.

El projecte inclou la realització de diversos mapes sintètics, temàtics i cronològics. Aquests estudis, que tenen una gran tradició al Regne Unit, fan progressar molt els coneixements sobre la història del paisatge i s'han mostrat molt útils en la seva planificació.

tant derivada de l'expansió urbana dels nuclis històrics mitjançant promocions d'habitatges unifamiliars i l'ampliació de les infraestructures de comunicació existents.

Valors en el paisatge

Com hem dit, en el paisatge de l'Alt Camp la zona de muntanya contrasta amb la plana, principalment pel relleu i per la presència de zones boscoses més contínues, tot i que el paisatge a vegades es veu alterat pel pas de les infraestructures de transport i comunicacions, així com pels efectes dels incendis forestals. La plana està caracteritzada per una alternança de zones de sembrats i conreus amb altres d'urbanitzades per a usos residencials i industrials. Com més proper a l'entorn dels nuclis urbans importants, com ara Valls, Vallmoll, el Pla de Santa Maria o Puigpelat, el paisatge més perd el valor rural i agrícola que encara es pot observar en molts indrets de la comarca. La presència de les vinyes, els ametllers, els avellaners i les oliveres dona lloc a un canvi de colors i textures al llarg de l'any.

La zona muntanyosa actua de corredor i connector biològic i paisatgístic entre el bloc del Gaià i les muntanyes de Prades, però té molts problemes de continuïtat per la constant fragmentació de la zona provocada pel pas de vies de comunicació i transport. Les zones més properes als rius Francolí i Gaià conserven espais d'alt valor ecològic, però cada cop estan més amenaçades per la pressió humana, tant per la freqüentació i ús d'aquests espais com per l'ocupació permanent que pateixen per causa de l'ampliació de les vies de comunicació, usos industrials o residencials. Un dels punts més interessants del Francolí és la zona entre el pont de Goi i la plana de Picamoixons, un espai situat just sota de la urbanització Serradalt, que encara conserva uns certs valors botànics i faunístics típics dels boscos de ribera mediterrània.

En aquesta zona muntanyosa també cal destacar el tossal Gros de Miramar, que està inclòs en el Pla d'espais d'inte-

RAFAEL LÓPEZ-MONNÉ

OBSERVATORI DEL PAISATGE

res natural i, conjuntament amb la serra Carbonària i part de l'entorn del pantà de Gaià, formen part de la xarxa Natura 2000.

La zona sud de la plana de l'Alt Camp té valors productius lligats a l'agricultura, principalment enfocats a la producció de vins i caves. La presència del turisme rural encara resulta incipient, i el màxim aprofitament productiu en aquest sentit es dona en els innumerables restaurants repartits per la zona que ofereixen una gastronomia típica elaborada amb productes locals.

La plana de l'Alt Camp, especialment el sector central entorn de Valls, en els darrers segles ha patit molts canvis. Tanmateix, conserva diversos vestigis de la seva evolució històrica des de temps dels romans fins als nostres dies. La presència històrica d'aigua a la zona i l'aprofitament d'aquest recurs ha deixat moltes mostres i exemples d'arquitectura rural, com per exemple recs, molins, pous,

basses i fonts. Cal destacar la presència de diferents restes romanes i iberes a Valls, prop dels torrents que travessen la ciutat.

Hi ha diferents cellers modernistes a la comarca, com els de Bràfim i Nulles, que tenen un alt valor patrimonial, històric i una forta càrrega simbòlica, i elements catalogats com a bé cultural d'interès nacional i bé cultural d'interès local, com els edificis del barri antic de Valls.

També cal destacar que aquest paisatge es troba dins de la zona d'influència de la ruta del Cister, per la qual cosa és zona de pas per a la gent que va a Poblet des de Santes Creus i a la inversa.

D'altra banda, les construccions de pedra seca combinades amb la presència dels conreus de vinya, cereal, oliveres i ametllers també tenen un valor simbòlic i identitari. Especialment aquest últim conreu, els ametllers, configura una imatge molt apreciada pels habitants de

la comarca a l'època de la florida —entre febrer i març. També la presència del relleu en forma cònica del cim de la muntanya de Miramar, la Cogulla, la presència del cingle calçari de la torre d'en Petrol, a l'estret de la Riba, juntament amb el símbol que representa per a la zona la presència del campanar de Valls, visible des de molts punts de l'entorn, són altres elements d'identitat i fort simbolisme per a la zona. •

La sèrie Paisatges de Catalunya es fa amb la col·laboració de l'Observatori del Paisatge i del Departament de Territori i Sostenibilitat

<http://www.catpaisatge.net/cat/catalegs.php>
<http://www.catpaisatge.net/pahiscat>

